

© Фатула М.І., Блецкан М.М., Петрик І.М., Ігнатко Я.І., 2009

УДК 616.12-008.331.1:616.12-009.86:615.322

ЗАСТОСУВАННЯ ФІТОЗБОРІВ ПРИ ЛІКУВАННІ ХВОРИХ НА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ ТА НЕЙРОЦИРКУЛЯТОРНУ ДИСТОНІЮ**Фатула М.І., Блецкан М.М., Петрик І.М., Ігнатко Я.І.***Кафедра факультетської терапії Ужгородського національного університету, м. Ужгород***РЕЗЮМЕ:** в умовах стаціонару проліковано 146 хворих на гіпертонічну хворобу I-III стадії та 208 хворих на нейроциркуляторну дистонію.

Встановлено, що відвар фітозбору у складі плодів горобини чорноплідної, квіток та плодів глоду колючого, кореневища та коренів валеріани лікарської, листя меліси лікарської та трави барвінку малого виявляє гіпотензивний ефект у переважній більшості хворих на гіпертонічну хворобу I стадії і може бути рекомендований для цієї групи хворих як один із базових методів лікування.

У хворих з легким перебігом нейроциркуляторної дистонії запропонований фітозбір можна використовувати з позитивним ефектом самостійно, без залучення медикаментозної терапії.

Ключові слова: гіпертонічна хвороба, нейроциркуляторна дистонія, лікування фітозборами

Вступ. Незважаючи на те, що з року в рік кількість синтетичних лікарських препаратів (у тому числі й для лікування серцево-судинних захворювань) неухильно зростає, все більшу увагу фармакологів привертає можливість використання натуральних продуктів рослинного походження, які є найбільш „фізіологічними лікарськими засобами“. Дія препаратів із лікарських рослин, що застосовуються в клініці, пов'язана з наявністю в них великої кількості різноманітних біологічно активних речовин, які при надходженні в людський організм здійснюють регулятивний ефект на клітини, органи, системи. Найважливішими з них є флавоноїди, феноли, алкалоїди, глікозиди, сапоніни, білки, вуглеводи, вітаміни тощо [1, 4].

Мета дослідження: проведення аналізу спектру

терапевтичної дії фітозбору, компонентами якого є плоди горобини чорноплідної (*Aronia melanocarpa*) 20,0 г, квітки та плоди глоду колючого (*Crataegus oxycantha*) 15,0 г, трава барвінку малого (*Vincaminor*) 15,0 г, листя меліси лікарської (*Melissa officinalis*) 10,0 г, кореневища та корені валеріани лікарської (*Valeriana officinalis*) 10,0 г; вивчення ефективності лікування даним фітозбором хворих на гіпертонічну хворобу та нейроциркуляторну дистонію [3].

Матеріали та методи. Наведимо хімічний склад та відомості з фітофармацевтичної літератури [1, 4] про досвід використання окремих компонентів зазначеного фітозбору (табл.1).

Враховуючи різноманітність складу даного фітозбору, клінічні ефекти окремих складових зведено в таблиці 2.

Таблиця 1

Основні діючі речовини досліджуваної лікарської рослинної сировини

№	Сировина	Хімічний склад
1.	Плоди горобини чорноплідної	Фенольні сполуки (5-6%) Пектинові речовини (2,5%), цукри (4,6-9,4%) Фолієва кислота, рибофлавін, нікотинова кислота, токоферол, аскорбінова кислота Мікроелементи (йод-5-6 мкг/100г, молібден, марганець, мідь, бор, кобальт). Фенолкарбонові кислоти
2.	Квітки глоду колючого Плоди глоду колючого	Флавоноїди (гіперозид, кверцетин, вітексин), фенолокислоти (кавова, хлорогенова) Аміни (холін, ацетилхолін, триметиламін) Органічні кислоти, цукри, сорбіт, пектинові речовини (1,9-6,1%) Вітаміни (аскорбінова кислота (18-100мг%), каротин (0,4-2,7мг%), вітамін К) Фенольні сполуки (антоціани – до 1200 г%, катехіни, флавоноли) Кумарини (0,7-3,4%) Стерини, тритерпенові кислоти (урсолова, олеанолова)
3.	Трава барвінку малого	Аскорбінова кислота (900 мг%), урсолова кислота, каротин (7-8 мг%), флавоноїди Алкалоїди (вінкамін, вінкамідин, віноксин, 0,3-0,4%)

4.	Листя меліси лікарської	Ефірні олії (0,05-0,33%) Дубильні речовини (5%), янтарна, кавова, хлорогенова, олеанолова та урсолова кислоти, цукри
5.	Кореневища та корені валеріани лікарської	Ефірні олії (0,5-2%) – складний ефір спирту борнеолу та ізовалеріанової кислоти Ізовалеріанова кислота та борнеол, ефіри борнеолу з кислотами (мурашиною, оцтовою тощо) Терпеноїди (камфен, лимоне, митренол тощо) Глікозид валерид, дубильні речовини, цукри, флавоноїди, терпеноїди

Таблиця 2

Клінічні ефекти окремих складових фітозбору

Дія	Кардіотонічна	Седативна	Сечогінна	Судинорозшир.	Гіполіпідемічна	Антиаритмічна	Спазмолітична	Снодійна	Гіпотензивна	Антиангінальна	Жовчогінна	Капіляррозміщ.
Плоди горобини чорноплідної			+				+		+		+	+
Квітки та плоди глоду колючого	+	+	+	+	+	+	+		+	+		
Трава барвінку малого				+					+			
Листя меліси лікарської		+				+	+	+	+	+		
Кореневища та корені валеріани лікарської		+		+			+	+	+		+	

Компоненти фітозбору виявляють різносторонній ефект на найважливіші системи організму та їх функції. Переважний вплив складників даного фітозбору направлений на серцево-судинну систему. Гіпотензивна дія може проявлятися через сечогінний та судинорозширювальний механізми таких лікарських рослин, як глід, горобина, барвінок, валеріана. При цьому гіпотензивний ефект горобини та барвінку обумовлений резерпіноподібною дією. Гіполіпідемічними властивостями володіє глід. Слід зазначити, що глід посилює скорочення серцевого м'язу (позитивна інотропна дія) та водночас зменшує його збудливість, що обумовлює ефективність у пацієнтів із серцевою недостатністю в складі комплексної терапії. Поряд із кардіотонічною дією глід покращує кровопостачання нирок, завдяки чому поліпшується їх діяльність, посилюється клубочкова фільтрація. Наявність у глоді тритерпенових кислот (олеанолової, урсолової та кратегової) обумовлює його здатність посилювати кровообіг у коронарних судинах та судинах головного мозку. Екстракт глоду зменшує спазм коронарних судин, тим самим підвищуючи постачання серця киснем. В експерименті доведено, що галенові форми глоду зменшують порушення серцевого ритму шляхом подовження ефек-

тивного періоду серцевого циклу, тобто за своїми властивостями вони відповідають антиаритмічним препаратам III класу. Це дозволяє застосовувати препарати глоду при функціональних розладах серцевої діяльності, миготливій аритмії та пароксизмальній тахікардії (в комплексі з антиаритмічними препаратами).

На базі кардіологічного відділення Ужгородської міської клінічної лікарні протягом 2003–2007 років обстежено та проліковано 146 хворих на гіпертонічну хворобу I–III стадії та 208 хворих на нейроциркуляторну дистонію [2].

Хворі на гіпертонічну хворобу були розділені на три групи за стадіями, а хворі на нейроциркуляторну дистонію – за ступенем важкості.

Хворі I стадії захворювання протягом 6 тижнів отримували тільки відвар фітозбору. Хворі II–III стадії захворювання крім відвару фітозбору отримували базисну гіпотензивну терапію (β-блокатори, інгібітори АПФ, діуретики).

Хворі на нейроциркуляторну дистонію протягом 6 тижнів отримували відвар фітозбору, а при необхідності – додаткову медикаментозну терапію.

Результати досліджень та їх обговорення. Отримані наступні результати.

Таблиця 3

Лікування хворих на гіпертонічну хворобу I–III стадії фітозборами

Стадії захворювання	Кількість хворих	Артеріальний тиск, мм рт. ст.		
		До лікування	Через 6 тижнів	Через 6 місяців
I	44	156±4/90±3	122±3/70±4*	131±3/71±2*
II	68	186±7/104±5	154±4/96±3**	138±4/84±3**
III	34	192±4/105±6***	177±6/102±4***	153±3/94±5***
Всього	146			

Примітка: * – достовірність змін після лікування відваром фітозбору ($p < 0,05$);** – достовірність змін після лікування базовими гіпотензивними препаратами + відваром фітозбору ($p < 0,5$);*** – достовірність змін після лікування базовими гіпотензивними препаратами + відваром фітозбору ($p < 0,5$).

У 82 % хворих на гіпертонічну хворобу I стадії після 6-тижневого курсу лікування відваром фітозбору артеріальний тиск (АТ) нормалізувався.

Якщо до лікування він становив $156 \pm 4 / 90 \pm 3$ мм рт.ст., то через 6 тижнів знизився до $122 \pm 3 / 70 \pm 4$ мм рт. ст. Нормальний тиск у цієї групи був протягом 6 місяців. Через півроку необхідно було повторити курс прийому фітозбору, оскільки артеріальний тиск мав тенденцію до підвищення.

У 18% хворих на гіпертонічну хворобу I стадії, у яких під впливом відвару фітозбору артеріаль-

ний тиск через 6 тижнів не знизився, необхідно було призначити медикаментозну терапію базовими гіпотензивними препаратами (інгібітори АПФ чи β -блокатори).

У хворих на гіпертонічну хворобу II стадії відвар фітозбору посилював гіпотензивну дію базових препаратів, але самостійно артеріального тиску не знижував.

У хворих на гіпертонічну хворобу III стадії відвар фітозбору гіпотензивного ефекту не мав.

Таблиця 4

Розподіл хворих на нейроциркуляторну дистонію за результатами лікування

Артеріальний тиск, мм рт.ст.			
Ступінь важкості	До лікування	Після лікування	Через 1 рік
Легкий, n = 137	145±3/90±2	124±3/78±4*	120±4/70±3**
Середній, n = 48	154±4/98±3	140±3/90±2*	142±3/92±3**
Важкий, n= 23	162±4/100±2	152±4/94±3*	155±3/90±3**

Примітка: 1. * $p < 0,01$ – достовірність показників до і після лікування.** $p < 0,01$ – достовірність показників до і через 1 рік після лікування.

2. n – кількість хворих.

Як видно з даних таблиці 4, у хворих на НЦД легкого ступеня важкості, які отримали 6-тижневий курс лікування відваром фітозбору, нормалізувався артеріальний тиск, який продовжував знаходитися в межах норми протягом одного року. Необхідно відзначити, що нормалізація артеріального тиску при легкому ступені важкості НЦД відбулася тільки за рахунок фітозбору без застосування медикаментозної терапії.

При середньому ступені важкості НЦД нормалізація артеріального тиску відбулася у 52,4 % хворих.

У хворих на НЦД з важким перебігом захворювання нормалізація артеріального тиску спостерігалася тільки у 8 хворих з 23 (34,8 %), а протягом

року артеріальний тиск зберігався в межах норми всього у 3 хворих (13%).

Висновки. 1. Відвар фітозбору у складі плодів горобини чорноплідної, квіток та плодів глоду колючого, кореневища та коренів валеріани лікарської, листя меліси лікарської та трави барвінку малого справляє гіпотензивний ефект у переважної більшості хворих на гіпертонічну хворобу I стадії і може бути рекомендований у цієї групи хворих як один із базових методів лікування.

2. У хворих з легким перебігом нейроциркуляторної дистонії запропонований фітозбір можна використовувати з позитивним ефектом самостійно без застосування медикаментозної терапії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лікарські рослини/ Енциклопедичний довідник/ Відп. ред. А. М. Гродзинський.– К.: Голов. ред. УРЕ, 1990. – 544 с.

2. Маколкин В.И. Нейроциркуляторная дистония/ Маколкин В.И., Аббакумов С.А., Сапожников А.А. – Чебоксары, 1995.– 250 с.
3. Патент № 70189, Україна, МПК (51), А61К 36/53, А61К 36/53, А61К 36/734, А61К 36/84 (2006.01). Спосіб лікування хворих на нейроциркуляторну дистонію з гіпертензивним типом кровообігу/ Фатула М.І., Ганич О.М., Петрик І.М., Ігнатко Я.І.; Заявник і патентовласник Ужгородський національний університет. Заявка № 20031212844, подана 29.12.2003, опубл. 15.06.2006. Бюл. № 6, 2006 р.
4. Чекман І.С. Клінічна фітотерапія.– Київ, 2000.– 510 с.

SUMMARY

USING OF PHYTOCOMPOSITIONS IN TREATING OF PATIENTS WITH ESSENTIAL HYPERTENSION AND NEUROCIRCULATORY DYSTONY

Fatula M.I., Bletska M.M., Petrik I.M., Ignatko J. I.

146 patients with essential hypertension I – III and 208 patients with neurocirculatory dystony were treated by a phytocomposition containing Fr. Aroniae melanocarpaе, Flor. et Fr. Crataegi oxycanthaе, Herb. Vincae minoris, Fol. Melissae officinalis, Rad. Valerianaе officinalis. It was noticed the hypotensive effect of this phytocomposition on patients with essential hypertension I, so it could be recommended for this group as a basic method of treating. Patients with a light form of neurocirculatory dystony can use this phytocomposition with positive effect even without medicinal therapy.

Key words: essential hypertension, neurocirculatory dystony, treating with phytocompositions